

Kunt Ernő Képiró Műhely

Szerényen és csendesen, inkább munkával, mint ünnepléssel vagy az eddig elért eredmények elősorolásával ünnepelte első születésnapját a miskolci Kunt Ernő Képiró Műhely 2003 őszén.¹ A Gulyás Gyula kezdeményezésére létrejött alkotói egyesülés, amely akkor még az Aldebaran Kárpátok Eurorégió Társadalomtudományi Kutatóműhely védőszárnya alatt alakult meg, azóta jogilag is önálló lett. Gyökerei, célkitűzései ezer szállal a miskolci Kulturális és Vizuális Antropológia Tanszékhez kötik, hiszen az alapító tagok a tanszék azon oktatói, jelenlegi és végzett hallgatói közül kerültek ki, akik elkötelezettek az antropológiai fotográfia és film iránt. A társulás fotográfiai tagozata most szerveződik, filmes vonatkozásban már múltról is beszélhetünk.

A műhely már megalakulásakor több jól elkülöníthető célt tűzött ki maga elé. Egyrészt a stúdióháttér biztosításával teret kívánt adni azoknak a dokumentumfilmek – kiemelten az *antropológiai filmek* – törekvéseknek, melyek a felsőoktatási kereteken túlmutatnak, legyenek azok önálló ötletek, pályázati úton támogatást nyert alkotások, szemináriumi vizsgamunkák vagy szakdolgozati filmek. Legalább ennyire fontos a csoport műhelyszerűsége, ahol az egyes alkotók egymás munkáit, munkamódszereit, antropológiai témafelvetéseit megismerve képezik magukat s ezáltal társaikat is. A műhely emellett szervezeti, pályázati, koordinátori, gyártásbonyolítói segítséget, támogatást ad tagjainak, illetve akár a vele kapcsolatba kerülő más személyeknek filmterveik megvalósításában. Ezenfelül segíteni kíván a megmutakozásban is: vállalkozik filmes rendezvények, filmnapok, kiállítások, szakmai beszélgetések, szemlék szervezésére, lebonyolítására.

Az alapítók ugyancsak fontosnak tartják a vizuális antropológia felfogásának, módszertanának minél szélesebb körben való megismertetését, oktatását mind a felsőoktatásban, mind az ismeretterjesztés szintjén a középfokú oktatásban. Fontos az a tény is, hogy ebben a munkában sokkal inkább jelen vannak azok a természetes határok – európai uniós fogalomhasználattal élve: régiók –, melyek akár államhatárokon átnyúlva határozzák meg egy-egy térség kulturális egységét. Kiemelten jelentős ez a műhely „szülőhelyén”, Északkelet-Magyarország művelődésben, morálisan, gazdaságilag leszakadó térségeiben, ott ahol a kulturális másságok kezelése mind a mai napig megoldatlan.

A műhely annak ellenére, hogy tagsága minden tekintetben a sokszínűséget képviseli, a vizuális antropológiáról való felfogásában egységes: a Kunt Ernő által megálmodott és elindított „miskolci iskola” híve. Ez a felfogás ugyan részben különbözik a hagyományos antropológiai filmes elméletektől, gyakorlatoktól, de sokkal inkább ezen nézetek kelet-európai szintézisének tekinthető, mintsem alapvetően új módszernek (miközben nehéz megkerülni azt a tényt, hogy az antropológia túlnyomóan a verbalizmus felé tolódott el, s mára már ez a tudományosság gyakorlatilag egyetlen elfogadható szintre). A műhely tagjai más utat képviselnek, mint a hagyományos, elsősorban egyes észak-amerikai filmes-, fotográfusiskolák, melyek szerint a dokumentumfilm a valóság ponto-

sabb és tudományosan ellenőrizhető megfigyelését teszi lehetővé. A film ebben a felfogásban nem több, mint kiegészítő lábjegyzet a terepmunkához, olyan objektív adathalmaz, melyet csak a kutatásnak és az oktatásnak szánunk.

A kulturális leírás és elemzés az embereknek szinte minden cselekedetére irányulhat, akár hétköznapi, akár ettől eltérő, rendkívüli eseményről van is szó. Nincs tehát külön filmre kívánczó téma, mint ahogyan nincs unalmas, szürke esemény sem. A néző, ezen belül a szakma elégedettségét, az intellektuális izgalmat nem a film esztétikájában, sem a téma egységében, színességében kell megtalálni. Ezek – ha megvannak – csupán felületi értéket képviselnek. Sokkal inkább fontos a kulturális mélystruktúráknak olyan szintű kibontása és megmutatása, amely csak nagyon hosszas, szisztematikus és gyakran részt vevő megfigyeléssel kombinált terepmunka során lehetséges. A készítőnek tudomásul kell vennie azt is, hogy az antropológiai filmmel szemben támasztott elvárás, mely szerint „a felvételek alanyai pontosan azt csinálják, amit akkor is tennének, ha a kamera nem lenne ott” – csak illúzió (Goldschmidt 1972:2).

A forma, a technikai háttér másodlagosságát hirdetve a műhelyben készült filmekre általánosan jellemző a vizuális megközelítés szikársága, a hosszas, akár többéves terepmunka, a manapság oly csábító kép- és hangmódosító eljárásokról való lemondás. A tagok filmalkotásbeli célja „cseppben a tengert” megtalálni, hétköznapi emberek, sorsok, történések felfejtésével az általánosra következtetni. Mindezek elérésekor másodlagos a technika, s sokkal inkább megengedhető a műszaki fésületlenség, egy-egy dekomponált, akár életlen snitt, zörej-es mondat, mint a tartalmi mondanivaló csorbulása. Mindezek persze nem azt jelentik, hogy ezek a munkák nézhetetlenek lennének, hiszen a film készítése közben alapvető fontosságú, hogy a kész produkcióknak ne csak leíró jellegük, hanem felhívó erejük, hangulatuk is legyen.

Vékony pallón egyensúlyoz az antropológiai filmkészítő, hiszen neki is szüksége van arra, hogy munkáját a közönség is elfogadja. Ugyanúgy rokona az akadémiai pályát befutó tudósnak, mint a tapsért, a tetszésért hajlongó, záptojástól rémülő csepűragónak. Egy adott képsor, az első képtől az utolsóig, maga egy történet, nem utolsósorban „... annak a története, aki a filmezést végzi” (Gagy 1995:42). Ugyancsak el kell fogadnia a filmesnek azt a tényt, a „részt vevő film” paradigmáját (MacDougall 1975:111), hogy a filmkészítés során óhatatlanul és mindenki, a néző számára is nyilvánvalóan be kell lépni a befogadó kultúrába, s a filmes ebben a környezetben óhatatlanul megváltoztatja ezt a közeget.

A Kunt Ernő Képiró Műhely eddig elkészült filmjei témafelvetésükben legalább olyan sokszínűek, mint maga a műhely, munkamódszerükben azonban igyekeznek az antropológiai filmezésről vallott nézeteket videoszalagra átültetni. A társulás digitális stúdiójában készült munkák közel felét az alkotók szakdolgozatként nyújtották be Miskolcon, míg más részük olyan pályázati támogatók – a Magyar Történelmi Film Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, OTKA stb. – segítségével jött létre, amelyek fontosnak tartották, tartják megvalósítani az egyes antropológiaifilm-terveket.

Nagy István videofilmes szakdolgozatában egy manapság divatos témakörrel, a technokultúra sajátosságainak kutatásával, kutathatóságával, egy hagyományos szubkultúra-felfogás és egy újszerű téma kombinálhatóságával foglalkozik. Orosz Richárd filmjében egy antropológiailag fontos és érdekes témát követhetünk nyomon: egy identitásában változó, bizonytalan, illetve a hatalom által kényszeresen változtatott nemze-

tiségi közösségben, Komlósán vizsgálja a múlt és a jelen, a többségi és a kisebbségi kultúra egymásra hatásait. Ruzskai Nóra egy hagyományos portréfilm keretein belül igyekszik olyan kérdésekre választ adni – az egyén és a közösség kapcsolata, elvagyódás, kirekesztettség, a közösségi rétegződés –, amelyek a témát a hagyományos megközelítésű kulturális antropológiai munkák közé emelik. A téma filmes felvetése szerencsés, annak ellenére – vagy talán éppen azért –, hogy nincs aktuális jelentősége, szinte minden korban, minden helyszínen kutatható. Ezért adja egy bizonyos kor és hely pillanatkepszerű lenyomatát, mely mind a jelenben, mind a jövőben társadalomtudományi és általános érdeklődésre tarthat számot.

Pályázati munkaként készült Bán Dávid alkotása, aki térhasználati, városantropológiai kutatásainak legújabb állomásán két főváros (Budapest és Párizs) pályaudvarát veti össze, történelmet, időt, teret, annak funkcióbeli azonosságait és másságait vizsgálva – mindezt kultúrák közötti összevetésben. Kürtösi Réka Orsolya a részt vevő megfigyelés elméletét a legteljesebb gyakorlattá átalakítva mutatja be egy területi közösség, Budafok mindennapi életét. Filmjében felvonultatja a kultúra azon tagjait, eseményeit, illetve akár csak hangulatilag megfogalmazható részeit, akik és amik méltóképpen reprezentálnak egy identitását tudatosan megőrizni kívánó közösséget.

Karlaki Orsolya és R. Nagy József munkája a közelmúlt eseményeit firtatja. A Pajtás című lap hasábjain 1973-ban kezdődött és két tanéven keresztül futott a Fehér Holló órs kalandjait, tetteit bemutató fotóregény-sorozat. A filmben ezen szereplők – ma már felnőtt „úttörők” – beszélnek harminc év távlatából akkori szerepeikről. Meghatározta (és miként) az akkori úttörőmozgalom és ez a sorozat életüket, iskolás éveiket.

A legfrissebb filmek, Gyuris Gábor és Nagy István munkái olyan hosszú távú, modernizációs változásokat vizsgáló terepmunkára épülnek, melyek már túllépnek az országhatáron, hiszen gyimesi és széki példákat dolgoznak fel.

A nagyobb alkotások mellett természetesen készültek a műhelyben kisebb lélegzetű munkák is, hol csak ujjgyakorlatként, hol témafelvetésként, vagy akár kísérleti jelleggel, etűdszerűen. Mind ezekkel, mind a hosszabb filmekkel az érdeklődő közönség több helyszínen, több alkalommal is találkozhatott, így többek között a Dialektuson, az Odeon Utolsó Csepp Fesztiválon, az Ifigénuszon, a pécsi országos színházi találkozón vagy a már évek óta nagy sikerrel futó miskolci szakmai rendezvényen, az antropológus-szaknapokon. A produkciók közül eddig kettőt fogadott el sugárzásra a Duna Televízió (Bán 2002).

IRODALOM

GAGYI JÓZSEF

1995 Vizuális valóság – didaktikai célokra. Antropológiai Műhely 8:37–50.

GOLDSCHMIDT, WALTER

1972 Ethnographic film. Definition and Exegesis. PIEF Newsletter of the American Anthropological Association 3(2).

MACDOUGALL, DAVID

1975 Beyond Observational Cinema. In Principles of Visual Anthropology. Paul Hockings, ed. 109–124. The Hague: Mouton.

FILMOGRÁFIA²

BÁN DÁVID

2002 Budapest Keleti – Paris Nord. (MTFA-támogatással.)

GYURIS GÁBOR – NAGY ISTVÁN

2003 Széki kettős. (OTKA-támogatással.)

KÜRTÖSI RÉKA ORSOLYA

2003 Budafoki mozaik. (MTFA-támogatással.)

NAGY ISTVÁN

2003a Kibomlott kéve. (OTKA-támogatással.)

2003b Mikrotechno. (Szakdolgozati film.)

R. NAGY JÓZSEF – KARLAKI ORSOLYA

2003 Ritka minta Fehér Holló őrs. (MTFA-támogatással.)

OROSZ RICHÁRD

2003 „Mi azt sem tudjuk, kik vagyunk...” (Szakdolgozati film.)

RUSZKAI NÓRA

2002 Regéc.

2003 „Kész, vége, hatszáz!” (Szakdolgozati film.)

JEGYZETEK

1. A műhely elérhetősége: Kunt Ernő Képiró Műhely, Miskolc-Egyetemváros, E/3. fszt. 5. 3515. kepiro.uw.hu, kepiro.miskolc@freemail.hu.
2. A Kunt Ernő Képiró Műhelyben készült nagyfilmek.